

DISPVATIO SEPTIMA.
DE
HEROICA
VIRTUTE, CON-
TINENTIA ET VO-
LVPTATE.

*Ex septimo Eth. Aristotelis ad Nicoma-
chum depromta.*

Quam

Auspice Deo Maximo

PRAESIDE
M. HENNINGO ARENTSEHE
pro facultatibus defendet

In illustri Academia Iulia
die 4. Februarij.
IOANNES PYLMANNVS *Verdensis*
Respondens.

Hora & loco consueta.

HELMAESTADII ex officina Iacobi Lucij.
ANNO M. D. CI.

THESIS I.

Ria sunt, quæ maximè vituperantur; vitium, se- Cap. 1.
ritas, incontinentia, quibus tria maximè lauda-
bilia respondent, virtus, heroica virtus, continen-
tia, inter quæ, quoniam de virtutibus & earum
directrice prudentia satis dictum est, nunc de he-
roica virtute & continentia agere ordo doctrine &
necessitas efflagitat.

2. Feritas est ultra humanam naturam immanitas quædam, quæ ut ipsum nomen indicat, hominem de statu suo precipitat & bestijs conformem reddit, explosa ratione, per principij intellectui lesionem.
3. Ideoq; illam suprema quædam virtus, iidem supra hominis ferè vires eleuata corrigit, quam heroicam vocant, quia homines hac virtute præditos Dys similes facit, unde heroas, & Poëta & vulgus Diuos appellant.
4. Est enim heroica virtus, reliquarum virtutum sublimis splendor & eminentia non sine diuino instinctu ex peculiari natura bonitate enata, quæ aliquis cum maximo honore perfungitur, non tantum in magnificentioribus virtutibus, sed singulis, vtrig; appetitui communibus. Vnde etiam tam irascibili quam concupiscibili facultati non minus, quam reliquæ virtutes, sed summo cum fulgore, inest.
5. De continentia verò, quæ prolixiore tractatione indiget, non aequè perspicua & plana res est, cum tot diuersi autores tam diuersum de ea senserint.
6. Nonnulli enim eam laudabilem quidem faciunt, sed in continen-

inentiam vituperabilem: alij continentiam dicunt esse constantiam in ratione, incontinentiam inconstantiam: alij continentem, cum sciat actiones prauas esse, reuocari à ratione, incontinentem verò, licet se improbè acturum prænouerit, tamen contra scientiam agere putant: plures temperantiam cum continentia, intemperantiam cum incontinentia confundunt, & nunc pro vno eodemq; habent, nunc nonnihil distinguunt: non pauci prudentem cum incontinente coniungunt, multi disiungunt: vltimi deniq; incontinentiam, in ira, honoribus & cupiditatibus promiscuè ponunt, quorum opiniones primum in viramq; partem disputanda, deinde sunt soluenda.

Cap. 2.

7. Principio incontinentem scienter agere negauit Socrates, quia scientia tenacius insideat, quam ut à cupiditatibus euinci aut expungi possit. Id quod cum experientia pugnat, qua quotidie aliquos meliora videre, at deteriora sequi clamat. Nec effugit, si dicat non scientiam, sed opinionem esse, quoniam si incontinens ambigeret, delicti excusationem facile inueniret.

8. Cum autem, quod in incontinente cupiditatibus resistit, validissimum sit, talis autem sit prudentia, dixerunt nonnulli incontinentem simul esse prudentem, minus verè. Nam sponte mala agere, quod facit incontinens, non est prudentis, neq; contra virtutes peccare, quas secum importat prudentia.

9. Pariter à temperante alienus erit continens, quia hic vehementibus perturbationibus concutitur, qua si praua sunt, rectè ijs obsistit & per hoc à temperante, nullis affectibus perculso differt: si verò bona, & continens est cupiditatibus obsistere, continentia erit praua, quia bonis obsistit.

10. Nec verum est, quod continentem in opinione permanere, incontinentem ab ea discedere, quidam opinantur. Posset enim continens prauus esse, ut qui in praua opinione persisteret: incontinens laudandus, qui à praua opinione animum deflecteret.

11. Du-

11. Dubium etiam videtur, quod continentiam laudabilem esse dictum est. Nam cum intemperantia agat ex suasu rationis, ex eiusdem dissuasu immutari poterit, & per hoc laudabilior erit incontinentia, quæ cum rationem non exaudiat, ab ea etiam in viam reuocari non potest.

12. Tandem si continentia circa iram, diuitias, & voluptates promiscuè versetur, nulla erit propriè dicta continentia vel simplex. Et hæc dubitationes in utramq; partem relatis opinionibus incidunt, quas ordine discutiet philosophus, ab operosiori initium faciens, nimirum, an incontinens in malum sponte & scienter ruat.

13. Docet autem experientia incontinentem scienter aliquid Cap. 3. perpetrare, licet ex opinione tantum id fieri, non ex scientia videatur. Nam adeo alitè interdum radices agit opinio, ut certior aliquid, quam scientia teneatur.

14. Sciens verò nunc consideratur in habitus actu primo, nunc secundo, ut contemplans. Posteriori quidem modo non scit incontinens, quia speculatio obruitur à perturbationibus tum aestuantibus; priori verò nihil prohibet: quin etiam necesse est, siquidem alias incontinentia in solidum tolleretur.

15. Potest etiam alio modo scire incontinens, dum ~~igitur~~, videlicet vniuersaliter, utpote cum in Syllogismo practico sint duæ præmissæ, generalis, & particularis, potest incontinens maiorem intelligere & scire, minorem ignorare, vel maiori non subnectere, qui tamen ob cognitionem maioris adhuc sciens dicitur: aut potest maiorem propositionem in sese intelligere, ut magistratum esse colendum, eandem autem in rebus nescire, ut hunc esse magistratum.

16. Incontinens igitur partim sciens agit, quia scit generaliter & confusè vel scientia habitum ad minimum possidet, partim ignorans, quia particularia vel vniuersalibus non applicat, vel non scit, vel etiam habitum in actum deducere prohibetur, quia cupiditas rationem anteuertit & suffocat.

17. Idem ex naturali cognitionis processu aduertere licet. Nam in cognoscendo primò generalis quadam propositio oboritur, cui subiecta particularis parit conclusionem, quæ in actione ipsam operationem exprimit. Sed quia contingit ut in eodem animo obcoherentiam cupiditatis diuersa & ex parte contraria nascatur propositio, æque generalis, cui eadem minor propositio subijci possit, ut resultet contraria conclusio, ibi cupiditas præuertens rationem, maiori ad voluptates inclinanti subnectit minorem, & colligit conclusionem contra rationem, quam exequitur incontinens, itaq; agit scienter.

Cap. 4. 18. post hæc ad explicandam naturam continentia progrediendum est, quam ex obiecto, perinde ut in virtutibus inuenire possumus. Versatur autem ex consensu omnium in voluptatibus & doloribus. Iam voluptates & dolores oriuntur, nunc ex necessarijs ad conseruationem speciei & indiuidui: nunc ex non necessarijs, ex petibilibus tamen, ut, victoria, honore.

19. In posterioribus, qui peccat non absolute sed cum adiectione vocatur incontinens, ut ira &c. quia talis non vituperatur, quia absolute incontinens est, sed quia incontinens ira: qui vero in prioribus impingit, absolute incontinens vocatur, eò, quod incontinens in iisdem hæreat, in quibus intemperans.

Cap. 5. 20. Præter hæc inueniuntur nonnulla supra humanas vires, quippe, quæ hominem de statu suo deijciunt, ex triplici fonte oriunda vel natura, vel corrupto intellectu per morbum & insaniam, vel consuetudine. Cumq; in his etiam retundi possint affectus vel relaxari, continentia & incontinentia locum habent, sic tamen denominata non simpliciter, sed cum additione immanitatis.

Cap. 6. 21. Inter has incontinentias, si incontinentiam ira, cum ea cupiditatum contuleris, illa tolerabilior & mitior apparet, quia rationem aliquo modo exaudit, nisi quod iudicium eius præoccupet & anticipet, perinde, ac si seruus profliret ad exequendum mandata domini, priusquam ea intelligeret, aut canis pulsanter allatraret, notus sit

an

an ignotus, nihil pensi habens, sed cupiditas solum sensum, lepidum obiectum ostentantem, sine ratione sequitur.

22. Deinde ira agit aperte omnia & candide, nescia dissimulare: At cupiditas cuniculos plerunque agit, quodq; in propatulo exequi timeret, per insidias clanculum aggreditur. Inde etiam fit ut omnes irascentem facilius excusemus, quia iusto zelo prouocatur: cupiditas autem sui peccati incitamentum non habet, nisi internam libidinem.

23. Incontinentia verò ἐπιείδης vel ferina, ut terribior sit, propter elisam rationem, incontinentia tamen absoluta & ira magis vituperatur, tum quia penes peccantem est utrumlibet agere, tum quia, cum ratio adhuc sibi constet, potest suo peccato facilius abuti, maioraq; alijs damna inferre.

24. Modus autem versandi circa voluptates & dolores, est ut Cap. 7. aut superemur ab ijs, quæ pleriq; videntur, aut superemus ea, quibus pleriq; succumbunt. Quod si superamur à voluptatibus, incontinentes, si à doloribus molles: si superamus voluptates, continentes, si dolores, tolerantes vel constantes dicimur.

25. Occupati autem sunt omnes hi affectus circa suprema, quibus multi medijs interiacent innominati, qui ex accessione vel secessionem à continentia ad incontinentiam, estimantur: ideoq; incontinens mitius peccat, quam intemperans, qui leni cupiditati herbam porrigit, incontinens autem vix grauioribus cedit. At continens vicissim toleranti prestantior est, cum difficiliore opere perfungatur. Arduum enim magis est vincere, quod facit continentia, quam non vinci & tantum resistere, quod est tolerantia, & eandem ob rem incontinentia citius veniam inuenit, quam mollities.

26. Incontinentia duplex est temeraria, quæ sine habito consilio actionem precipitat, eò quod velocitas cupiditatis rationem prænuiat: & infirma, quæ licet rationem ansuliet, præ sua tamen impotentia nequit imperata facere.

27. Diligenter autem distinguendum est inter continentem Cap. 8.

& temperantem & viriusq; extremum. Nam continens habet reluctan-
tem appetitum rationi, incontinens rationem sensui: in in-
temperante verò & temperante omnia amicè ad unam actionem
conspirant. Vnde & intemperans incontinente longè deterior apparet
28. Nam incontinens facile ad mediocritatem redigitur, cum
rationem recta præscribentem integram possideat: intemperans, quia
rationem adulteratam & sensibus subiugatam, quam facinoris non
pœnitet, habet, rarerer sanatur, & difficilius quidem, quam phry-
sis aut aqua intercus.

20. Quin etiam incontinens sine electione agit id, quod malum
cognoscit, at intemperans, cum sciat esse prauum, quod agit, appe-
tit tamen & bonum, & proinde adhibita consultatione & electio-
ne exquirat media, quibus ad vitium tanquam finem perueniat.

30. Argumentum igitur supra in dubitationibus allatum nihil
obtinere, quod scilicet intemperans audiat rationem. Nam & ipsa
ratio ita à se immutata est in intemperante, ut principia, quibus
appetitum comescere debeat, ipsa neget, nedum ut appetitui recta
persuadeat, quod in incontinente euenire potest, ubi ratio imperi-
um in appetitum nondum deperdidit.

Cap. 9.

31. Porro videndum est de illa opinione, quæ constantem in opi-
nionem eundem ponebat cum continente, quod supra negatum est.
Nam, qui sibi imperavit mentiri, si in illa proæresi persistat, conti-
nens erit & simul malus, si propositum mutet, seq; mentiri vetet,
incontinens erit & bonus.

22. Ad hæc, cum pertinaces duplices sint, vel qui in sententia
sua manent, quia sibi solis sapiunt, vel quia rectius nihil intelli-
gunt, neuter cedit à sua thesi, persuasus à ratione sed deiectus à cu-
piditate, ille quidem, quia insit se agere omnia ex propria sententia:
hic quia, quod rectius proponitur, nequit assequi, vel etiam per in-
sipientiam repellit.

33. Quapropter, ut quæstionem soluamus, absolute falsum est, con-
tinentem esse in quavis opinione constantem: verum autem de opi-
nionem

nione recta, quæ per se bona est simpliciter. Nam continentis est constanter tenere opinionem, imperatorem esse colendum, sed Casarem esse colendum per accidens tenet continens, quia imperator de Casare predicatur per accidens.

34. Ultima opinio restat examinanda, an incontinens sit pru- Cap. 10.
dens, quod simpliciter negandum est, tum quod prudentia habeat vim producendi omnes virtutes, tum quod faciat hominem habilem ad agendum secundum quamq. virtutem, quæ omnia ab incontinentia absunt.

35. Radix autem erroris antiquorum hic consistit, quod dixerunt, seu facilitatem ingenij naturalem ac proinde ad vitia & virtutes ex se indifferentem, à prudentia non distinxerint. Hanc enim incontinens habere, prudentiam minimè potest. Vnde propter retentam rationis scintillam, non omnino vitiosus est incontinens sed semiprauus, similis civitati, quæ bonas leges sepultas habet, nunquam exequitur.

36. Citius tamen continentiam sustinet, quæ temeraria vocatur incontinentia, cum huic nihil defiat, nisi, quod rationem ob precipitantiam antevertat: infirma autem iam suo exemplo edocuerit, quod licet rationem audiat, ad eius tamen præscriptum se componere non valeat.

37. Hactenus de continentia: Subijcit iam Aristoteles tractatum de voluptate, cuius scientia Ethico necessaria est, quia in omni virtute & vitio dolorem vel voluptatem contineri: multarum actionum, imprimis finium bonitatem & malitiam ex iisdem aestimari supra diximus: non pauci etiam voluptatem pro felicitate ipsa arripuerunt: Quapropter, semel, quid sit voluptas potissimum declarandum est. Cap. 11.

38. Et quidem antiqui inter se non consentiunt, dum alij nullas voluptates bonas censent: alij quasdam bonas, quasdam malas: alij licet omnes bonas agnoscant, nullam tamen ad summum bonum elevant.

39. Priores his fundamentis niti videntur, quod nulla genera-

itio eandem cum fine bonitatem obtineat, voluptas autem sit generatio: quod temperantia & prudentia abhorreant voluptates: quod voluptates sint impedimento prudentia, & scientijs: quod nulla ars, qua tamen occupata est circa bonum, versetur circa voluptates: denique, quod pueri & fere, verum bonum non intelligentes, nihilominus voluptates insequantur.

40. Secunda opinio probatur, quia nonnulla voluptates manifestò sunt infames, nonnulla nocent valetudini. Tertia demum opinio, in illo fundatur, quod voluptas sit generatio: generatio autem tendat ad finem, itaque non sit ipsa finis.

Cap. 12.

41. Verum haec instantiae facile diluuntur, si duo aduerterimus. 1. Vt bonum absolute interdum & κατ' ἐξοχήν dicitur, interdum cum respectu: ita voluptates nunc per se bonas esse, nunc relatas ad aliud. 2. Voluptatem duplicem esse in generatione, quae imperfecta est, semper cum dolore mixta, quia contrarium ex integro nondum repulsum est: & ex habitu vel natura iam constituta profluentem, quae, quia ex puro & simplici principio enascitur nec cum dolore iuncta, nec generatio est, quia in se ipsa evanescit, nihilque generat.

42. Hinc videtur argumentum tertiae opinionis & primum prima manifestò labi, quia voluptas, quae pura & vera est, nequaquam generatio est, sed operatio insequens habitum, quae non definienda est, generatio sensibilis ad naturam, sed operatio habitus secundum naturam sine impedimento. Ideoque nec post se finem habet, sed in suo genere bona est, quia ultima est.

43. Secunda opinio licet in thesi non hallucinetur, improbabilius tamen procedit in probando. Non enim sequitur, quod quocumque modo nocet, malum est, siquidem & contemplari noceat sanitati, & diu literis incumbere exedat rem familiarem: Neutrum tamen malum est.

44. Reliqua prima opinionis argumenta nullo negotio eluduntur. Secundum enim, tertium, & sextum solvuntur ex data distinctione.

stinctione, quod alia voluptates per se bonae sint, quas appetit temperans & prudens, alia appareant tantum bonae, quas expetunt iumenta & pueri.

45. Quartū argumentum sumit voluptatem beluinam quae pura non est, cum debeat voluptatem habitus insequentem sumere, quae ut prudentiam impediatur, tantum abest, ut etiam magis exciteetur. Denique quintum vel minorem in secundā affirmat, vel si conuertatur, maiorem particularem habet in prima: & praeterea minorem falsam, quia inveniuntur artes, quae voluptates respiciunt.

46. In his igitur opinionibus sic sentiendum est, voluptatem in Cap. 13. suo genere puram, bonam esse, quia dolor voluptati contrarius est, & fugendus. Non enim dolor & voluptas inter se opponuntur, ut extrema, quae simul esse mala possunt, sed ut medium & extremum. Aliā enim omnis voluptas in tota sua latitudine, sicut extremorum unumquodque, mala esset, quod nemo affirmabit.

47. Nihil etiam obstat, si voluptatem sumamus, ut operationem, sicut pulcritudinem nonnunquam dicimus esse concinnam membrorum connexionem, quia sit summum bonum, quia summum bonum est operatio insequens habitum virtutis: Deinde unusquisque in felicitate iucunditatem quaerit, quae acquisita nihil ulterius exoptat, non quia voluptatem habet, sed quia rem, in qua voluptas fundatur, & per quam obtingit.

48. Demum inter voluptates, ut nonnullae bonae sunt, quia alias Cap. 14. ne quidem vir bonus cum voluptate viueret: ita & male sunt, imprimis, quae corpori inhaerent, non quidem, quatenus tales, sed quatenus excedunt & naturam onerant & destruunt. Sic enim acceptae malo praecise non opponuntur, quae ratione ex natura contrariorum deberent esse bonae, sicut & reuera sunt in suo genere consideratae, sed mediocritati, naturae debita, quam excedunt.

49. Ad has voluptates confugimus, potissimum, quia, dum doloribus urgemur, his mederi cogitamus voluptatibus, quarum quae animi sunt, remotiores sunt & difficilius obtinentur; Ideo ad eas, quae

qua in promptu haberi possunt & sine dispendio obtineri, corporeas dico, nos conuertimus, illasq; assequi nitimur.

50. *Animi autem voluptates in vniuersum nobiliores sunt, quam corporis; tum, quod in tota sua latitudine bonae, excessum non admittant, quodq; dolorem interfusum non habeant: tum quod per se prosint, non per accidens, ut voluptates corporis, quae, ut medicamenta bona sunt, tantisper, donec morbus viget, ita tum demum bona iudicantur, quando instar medicamentorum corporis dolores deliniunt & demulcent.*

IOANNI PVLMANNO VERDEN-
SI, POPVLARI CAR.^{mo}.

Εὖ σοι ἔχει Πολεμνιαῖαδῃ, ὅπῃ σάφρονι θυμῷ
Ἡρώϊκῃς δρετῆς, σὺν ἐπύροις, λόγῳ κατ' ἐφετμῷ.
Εἰ δ' ἢ καὶ ἀσπρέπῳ ὀρθοῖο λόγῳ κατ' ἐφετμῷ
Παῖν βίοντα εὐδιδόν διελεύσας, ὡς μὲν ὑπέστης.
Αἰδοίῳ σέγα πατρὶ ὁμοῖον ἔλπιμι ἔσθαι.
Ὡς ἡμετέρῳ πολυέθρῳ, ἐπ' Ἀλλὰει, καλὸν ὄνειρε.

Joannes Potinius.

FINIS.

